

Slaaf en meester: een gedeelde geschiedenis?

ONDERZOEK NAAR SLAVERNIJ IN SCHOOLBOEKEN

Bij het opzetten van mijn onderzoek konden mijn verwachtingen niet anders dan stereotypen genoemd worden: Nederlandse methoden zouden de slavernij minimaal aan bod laten komen, terwijl de Antilliaanse en Surinaamse ze juist zwaar zouden benadrukken. Antilliaanse en Surinaamse methoden zouden Nederland van groot onrecht beschuldigen terwijl de Nederlandse de schuld deels zouden proberen af te schuiven. Stuk voor stuk clichés die ongetwijfeld doorbroken zouden worden... of toch niet?

Als bronnenmateriaal werden de meest recente uitgaven van vijf Nederlandse methoden gebruikt: *MeMo*, *Pharos*, *Sfinx*, *Sporen* en *Sprekend Verleden*. Deze werden vergeleken met de weinige Surinaamse en Antilliaanse schoolboeken die te vinden waren: *Nos Patria*, *Nos Pasado*, *Nederlandse Antillen en Aruba*, *Naar Vrijheid en Eenheid* en *Van Aloë tot Olie*. Ondanks het feit dat deze uitgaven aanzienlijk ouder zijn dan de Nederlandse zijn ze, waarschijnlijk bij gebrek aan beter, nog steeds in gebruik. Een kwalitatieve analyse liet duidelijk zien dat er, met betrekking tot slavernij, in de Antilliaanse en Surinaamse methoden een duidelijk overwicht is. Voor een kwalitatieve analyse heb ik gekeken naar hoe onderwerpen uit dit thema in de verschillende methodes belicht worden.

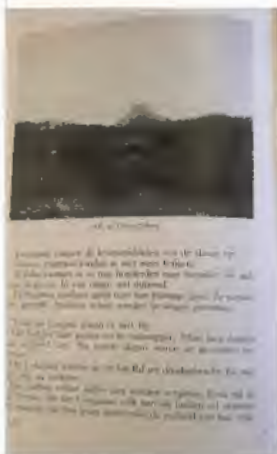
Waarom werden zwarte Afrikanen slaaf?

De meest voorkomende antwoorden op deze vraag zijn: de inheemse indianen waren te zwak voor het zware werk, zwarte Afrikanen waren goedkoper dan Europeanen, de

Afrikaanse vorsten verkochten met plezier hun krijgsvangenen in ruil voor wapens en de Afrikanen waren geen christenen (waardoor het geoorloofd was om ze als slaven te verkopen en te houden). Dit zijn echter de antwoorden uit de Nederlandse methoden. Opvallend is dat de Antilliaanse en Surinaamse hier weinig tot geen informatie over geven. Slechts één schoolboek, *Nos Pasado*, biedt een uitleg, vergelijkbaar met de Nederlandse antwoorden. Hieruit is het moeilijk anders te concluderen dan dat de Antilliaanse en Surinaamse schoolboeken erg weinig belang hechten aan de herkomst van de slaven. Nederlandse methoden benadrukken daarentegen vooral graag de medewerking van de Afrikaanse vorsten als verklaring voor de massale uitvoer van slaven.

Godsdienst, cultuur en rechten

Met betrekking tot de godsdienst van de slaven is er niet zozeer een verschil in de gegeven informatie, als wel in de nadrukken die er gelegd worden. Waar de Neder-

Het belang van Tula en de andere verzetsstrijders in de geschiedenis van de Antillen wordt duidelijk onderstreept. Uit: C.Ch. Goslinga, Ch.A. van Koppen, en C.H.J. van Noort, *Nos Patria: methode voor het geschiedsonderwijs in de Nederlandse Antillen deel 2* (1960, Groningen: Wolters).

Veronique André de la Porte deed in het kader van haar studie maatschappijgeschiedenis een onderzoek naar de behandeling van de slavernij in Nederlandse en Antilliaanse en Surinaamse schoolboeken. Dit artikel is een beknopte samenvatting van de presentatie die zij hierover op de conferentie van Euroclio in Bristol gaf.

landse methoden zakelijke feiten bieden, worden in de Antilliaanse en Surinaamse methoden de onmenselijke protestanten veelal lijnrecht tegenover de menslievende katholieken neergezet.

Op de cultuur van de slaven wordt niet erg diep ingegaan. Twee Nederlandse schoolboeken, *Pharos 2* en *Sporen 2*, vermelden het ontstaan van een nieuwe cultuur op basis van Afrikaanse muziek en dans, terwijl de Antilliaanse en Surinaamse boeken vooral het gebrek aan cultuur door de werkdruk beklemtonen.

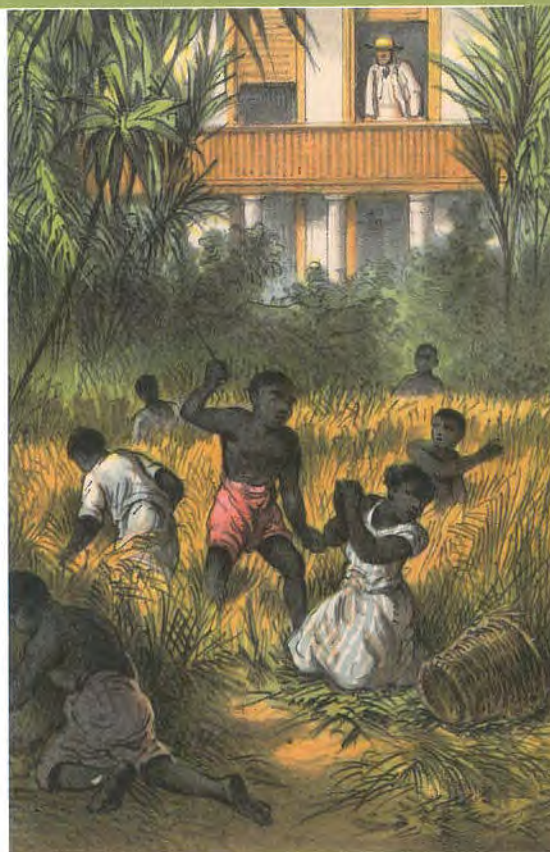
Over de rechten en de behandeling van de slaven wordt binnen dit thema het meeste verteld. Wederom is er hier vooral een verschil in de accenten die gelegd worden. Volgens de Nederlandse methoden zijn economische motieven de belangrijkste drijfveren om de slaven nog enigszins 'goed' te behandelen. In de Antilliaanse en Surinaamse boeken worden de slaveneigenaren veel meer als actoren weergegeven, die het lot van hun slaven zelf in handen hadden.

Verzet

Alle methoden die de slavernij op de Antillen en in Suriname behandelen gaan in op het verzet tegen de slavernij. In de Antilliaanse en Surinaamse methoden komt dit thema veel uitgebreider aan bod dan in de Nederlandse schoolboeken. In Nederland komen vooral de marrons, gevluchte Surinaamse slaven, ter sprake. Slechts één methode, *Sprekend Verleden*, vermeldt de Curaçaose slavenopstanden en Tula, de leider van de grote opstand van 1795. Deze opstanden worden vooral als een mislukking weergegeven. Dit contrasteert sterk met de Antilliaanse en Surinaamse methoden, die allemaal over Tula en de opstanden vertellen. Hierin worden Tula en de andere verzetsleiders heel duidelijk als helden neergezet, als de eerste vrijheidsstrijders die hun leven voor hun volk hebben gegeven. Verschillende keren wordt gezegd dat er dankzij de opstanden slavenwetten tot stand zijn gekomen. Ook wordt er veel dieper ingegaan op de uiteenlopende vormen van verzet.

Na de afschaffing

Aan de afschaffing van de slavernij, in 1863, worden verbazingwekkend weinig woorden vuil gemaakt. In de Nederlandse schoolboeken wordt het niet vermeld of slechts als feit in een enkele zin gegeven. Hierop vormt *Sprekend Verleden 2* de enige uitzondering, hierin wordt toch meer uitleg gegeven over de geschiedenis van en de beweegredenen voor de afschaffing. In de Antilliaanse en Surinaamse schoolboeken komt dit onderwerp ook maar beperkt aan bod: alleen *Nos Pasado* en *Naar Vrijheid en Eenheid* gaan er dieper op in.

Illustratie uit *De vloek der slavernij*: een bladzijde uit de geschiedenis van de bevrijding der slaven op Jamaica, 1891. Archief Koninklijke Bibliotheek.

Over wat er na de afschaffing van de slavernij gebeurde is meer informatie voorhanden. Methodes uit beide groepen vertellen dat de slaven in Suriname nog tien jaar als contractarbeiders moesten werken. Daarna verhuisden ze vaak naar de steden en bleven meestal arm. De Surinaamse en Antilliaanse methoden vermelden bovendien dat de eigenaren een financiële vergoeding kregen voor elke vrijgelaten slaaf, dat de ex-slaven poogden om kleine stukjes land te verbouwen en dat ze een hard bestaan leidden.

De gevolgen op lange termijn zijn één van de weinige punten die meer aandacht krijgen van de Nederlandse dan van de Antilliaanse en Surinaamse methoden. De Nederlandse schoolboeken vermelden voor Europa enerzijds een consumptierevolutie dankzij de koloniale producten en anderzijds de immigratie uit de voormalige kolonies. In Suriname en de Antillen worden de heterogene bevolkingssamenstelling en het racisme aan de slavernij toegeschreven. Wat Afrika betreft wordt vooral de afname van de bevolking besproken, in combinatie met het gebrek aan (blanke) migratie. De Antilliaanse en Surinaamse methoden bespreken alleen de gevolgen op lange termijn voor hun eigen regio, met name de diverse maar verdeelde bevolking, het racisme en de cultuur die uiteindelijk is ontstaan. In de Nederlandse methoden is er minder aandacht voor de causaliteit van de problemen die er nu nog zijn, maar wordt een meer wereld-historische aanpak gebruikt. De Antilliaanse en Surinaamse methoden getuigen van meer sympathie voor de ex-slaven en lijken deze geschiedenis te gebruiken als verklaring voor de armoede die er vandaag nog heerst.

↓ NA DE AFSCHAFFING VAN DE SLAVERIJ.

Tabel 1: vrijgekomen slaven	inwoners
Curaçao	6.751 ± 30.000
Aruba	480 ± 3.000
Bonaire	758 ± 3.250
(Bovenwinden)	3.665 ± 6.700

Op 1 juli 1863 werd eindelijk de slavernij op de Nederlandse eilanden afgeschaft. De Nederlandse rijk had goedgekeurd f200,- per vrijgemaakte slaaf aan de eigenaar betaald. Dit, om de slaven-eigenaars een vergoeding te geven, anders was de houding van de overheid opzichte van de mensen die net hun vrijheid hadden gekregen. Zij werden namelijk bij terugkomst in Sur. iust overgelaten!

Dit fragment is een goed voorbeeld van de besprekingen van de gevolgen van de afschaffing van de slavernij in de Antilliaanse en Surinaamse schoolboeken. Vooral het verschil in de toon met de Nederlandse methoden wordt hier duidelijk. Uit: J. Schrijs, *Nos Pasado: Antilliaanse geschiedenis-methode. Mavo/havo/vwo* (1985, s.l.) p. 111.